

Jag har läst

”Ers Majestäts Olyckliga Kurt”

Av Lena Ebervall &
Per E Samuelson (2008)

Pia Hellertz – december 2013

Dom har gjort det igen. Snacka om bladvändare! Fast egentligen är det fel beskrivning. Detta är författarnas debutroman. Men jag läste deras andra bok om den oskyldigt dömda Olle Möller först. Lena Ebervall och Per E Samuelson har ett sätt att berätta så historien blir både levande och mycket meningsfull att få inblick i. *”Det folk som har glömt sin historia har ingen framtid”* skrev Henrik Wergeland¹. Författarna beskriver historiska skeenden som jag inte kände till. Exempelvis att monarkin var hotad i samband med det revolutionära läget år 1918. Kraven på republik och demokrati var höga från vänstern. Kungen, Gustav V, hade till och med sina koffertar packade för snabb flykt. Drottning Victoria vågade inte komma hem. Men den 14 november 1918 höll Hjalmar Branting ett berömt tal som räddade kvar kungen på tronen och ledde till att demokrati, parlamentarism och lika rösträtt för alla infördes. Författarna berättar också om de politiska och strategiska processer som pågick, exempelvis om överståthållaren Torsten Nothin och hans maktstrategier i samband med den s.k. Haijby-affären. Ett intressant exempel var när Nothin övertalade den motvillige Gustav V att ge Göring, den kände nazisten, storkorset av Svärdsorden med kedja. (s.148) Det var Nothins förberedelse för det som komma skulle.

Jag hade hört rykten om att den gamle kungen, Gustav V, hade haft ett homosexuellt förhållande med en man som hette Kurt Haijby. Men det var allt jag visste och ryktet kändes märkligt, på gränsen till snaskigt. Med Lenas och Pers hjälp har ryktet blivit en tragisk berättelse om två homo- eventuellt bisexuella män som tvingades smyga, eftersom det var brottsligt att vara homosexuell. Nåja idag skulle de båda sannolikt beskrivas som pedofiler, som utsatte unga pojkar för sexuella övergrepp, och det skulle fortfarande väcka ett enormt ramaskri. Men då, på 30-talet gjordes allt från hovets sida för att hemlighålla. Torsten Nothin och andra i kungens närhet hämtade Haijby, talade om för honom vad han skulle ha på sig och visade in honom till kungens sovrum.

Kurt Haijby

Kungen fick kontakt med Haijby när han var 15 år och det var första gången han sexuellt utnyttjade Haijby. Men den mer kontinuerliga kontakten skedde senare. Haijby själv visade sig också ha pedofila böjelser, eftersom han avslöjades med att ha kontakter med unga hisspojkar på de hotell han bodde på. Det skulle ha kunnat bli en riktigt snaskig berättelse, men det blev det inte. Lena och Per berättar så man som läsare känner sympati för de båda männen. Måne deras berättelser också kan förändra syn och perspektiv hos de experter som gärna uttalar sig.

¹ Henrik Wergeland var en norsk författare, 1808-1845.

Ett exempel är historikern Herman Lindqvist som i Aftonbladet år 2010 skriver ”*Sansande historiker kan i dag konstatera att det mesta som skrevs och påstods om Gustav V är obevisade påståenden...*”²

Haijby trodde att han nu hittat en outtömlig skattkista, eftersom han fick mycket pengar av kungen, men hans liv blev efter en tid ett rent helvete. Bland annat tvingades han delta i märkliga rättegångar, tvingades in på sinnessjukhus, tvingades fly till Tyskland, där han blev omhändertagen av nazisterna och fick sitta i en fängelsecell, även om han fick en ovanlig särbehandling där, med mera. Lena och Per berättar mycket detaljerat och spännande om händelserna. De har gjort en mycket ingående och gedigen research, men har sen vävt samman fakta med sannolika dialoger, så man som läsare verkligen känner att man är närvarande, att man deltar.

Gustav V

Gustav V föddes 1858 och dog 1950, 92 år gammal. Jag minns så väl att när jag låg på sjukhuset med scharlakansfeber så kom en sjuksköterska in på morgonen och berättade: ”*Gamle kungen är död*”. Jag var 9 år gammal då.

Kungen var gift med drottning Victoria men de levde separata liv. Drottning Victoria hade enligt Lena och Per en kärleksrelation med den kände läkaren Axel Munthe, som också var god vän med kungen.

Samtidigt som författarna berättar historien om Kurt Haijby och hans manipulerande personlighet, så berättar de detaljerat om den samtida historien, om världskriget, om Hitler och om Sveriges roll och de svenska politikernas och tjänstemännens förhållningssätt. Mest framträdande är överståthållare Torsten Nothin, som verkar vara en extremt maktberoende person. När jag läser om honom får jag associationer till den amerikanske FBI-chefen John Edgar Hoover, som skapade sin totala makt genom att skaffa sig kunskap om människors privatliv, i synnerhet deras hemliga privatliv. Ju snaskigare desto bättre, desto större makt fick Hoover över människorna, inklusive presidenterna. Nothin hade liknande böjelser. Han samlade också på hemlig information för att behålla makten. Han hade ambitionerna att bli ”landsfader”, d.v.s. ny statsminister efter Per Albin Hansson. För att uppnå detta gällde det att hålla kungen på ”*extra gott humör*”. Av detta blev intet. Istället valdes ”*en ganska okänd kompromisskandidat*”, Tage Erlander.

Nothins mest sympatiska sida är att han varje dag kl. 14.00 spelar kort med sin MS-sjuka hustru och det får ingenting störa, inte ens de viktigaste händelser. En intressant detalj är berättelsen om ”syster Eva” som skötte fru Nothin. I ett slutkapitel presenteras en intervju med författarparet. Där berättar Lena Ebervall att när hon berättade om författarnas research och om att de skrev bland annat om Torsten Nothin så berättar Lenas mamma att ”*Men där*

² Herman Lindqvist, *Ryktet: Gustav V tafsade på unga män*, (2010)
<http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/hermanlindqvist/article12140631.ab>

arbetade ju Eva". (s.5 i efterskriften). Det visade sig nu att "syster Eva" var Lena Ebervalls moster. I denna intressanta intervju berättar författarna om hur de arbetat:

"Visst har vi dramatiserat och gjort skönlitteratur av historien. Men i alla avgörande detaljer är den sann. Hanteringen av själva rättsärendet är rena fakta, medan dialogen givetvis är sprungen ur vår fantasi. ... Men i stort sett har allt inträffat, inklusive interiörerna från Gustav V:s sängkammare, som vi hämtat ur Kurt Haijby's egna vansinniga böcker som han lyckades få utgivna i slutet av fyrtioalet."

Torsten Nothin³

Torsten Nothin drev en lång och mångårig kamp mot avkriminaliseringen av homosexualiteten. År 1933 hade den socialdemokratiska riksdagsmannen Vilhelm Lundstedt, lagt fram en motion om att avskaffa straffet för homosexualitet. Det blev en bitter kamp mellan företrädarna för de olika synsätten. Lena och Per menar att Nothins hat "mot de perversa homofilerna koncentrerades till en enda person: Haijby." Den besattheten kan förklara Nothins närmast extrema förföljelse av Kurt Haijby.

Kungens kurva

Enligt författarna fick *Kungens kurva* sitt namn på grund av att kungen dels hetsade chauffören att köra fortare, "Vad är det här för fruntimmerskörning!", dels att det var halt på vägen och dessutom ska kungen ha "attackera chaufförens underliv" i fel ögonblick, "i en ganska skarp högerkurva, när gasen var tryckt i botten." Författarnas berättelse om händelsen är riktigt rolig. Kurvan fick sitt namn i folkmun. Om detta skrivs inget på Wikipedia, annat än att kungen "hetsat" chauffören.⁴

Kejneaffären

Pastor Karl-Erik Kejne kämpade mot alla former av maktmissbruk. Han hade kartlagt "en konspiration så omoralisk, så rutten, att man knappt kunde tro att det fanns sådan ondskan på så höga samhällsposter." Han menade att det fanns ett koteri högt uppsatta makthavare som alla var homosexuella och som förstörde bevis för att slippa utsätta sig för rättegångar. Han fick med sig författaren Wilhelm Moberg i denna kamp. De krävde en juristkommission, den s.k. Kejnekommissionen.⁵ Lena och Per berättar att det under åren omkring 1950 svepte en "våg av homofobi över västvärlden". "Den började i Amerika och spred sig snabbt till Europa och Sverige" (s.340). Som en följd av detta uppmärksammades också Haijbyaffären.

Rättegångarna

Kurt Haijby blev anklagad för utpressning. Han hade fått enorma belopp av kungen. Han hade bett att få och fick, men aldrig använt utpressning. Han blev manipulerad av bland annat Torsten Nothin på ett sätt så hans situation försvagades radikalt. I första omgången rättegångar fick han en inkompetent advokat. Inför överklagandet anlätade han den då helt okände Henning Sjöström, då 30 år "och hade inte ens hunnit bli advokat" (s. 412). Bara läsningen om Sjöströms arbete i rätten är värd läsning av boken. Sjöström hade ett nästan omöjligt arbete för en klient som i princip hade gett upp. Och ändå gjorde han en fantastisk insats för Haijby. Jag förstår varför Sjöström senare blev en känd och uppskattade advokat.

³ http://sv.wikipedia.org/wiki/Torsten_Nothin

⁴ Historien bakom namnet, http://sv.wikipedia.org/wiki/Kungens_kurva

⁵ Se även Wikipedia, <http://sv.wikipedia.org/wiki/Kejneaff%C3%A4ren>.

Hjältinnan i berättelsen

Anna gifte sig med Kurt Haijby, trots att hon förstod att hon aldrig skulle få hans kärlek. Men hon fanns hela tiden vid hans sida, ställde upp när han behövde hjälp, gav honom pengar när han var pank, räddade honom undan många svåra situationer. De hade inga barn tillsammans, men Anna hade en dotter från en tidigare relation. I slutet på Kurt's liv valde han att leva tillsammans med Anna, som trots alla besvikelser, lögner och bedrägerier tog honom tillbaka och gav honom en fristad. Men Anna blev dement. Hon klarade inte längre att sköta vare sig sin affär eller Kurt. Nu blev det istället Kurt som fick hjälpa henne att *"springa med matbrickor, tömma pottor, ömt badda hennes skraltiga gamla kropp med tvättsvampar"* (s. 428). Men eftersom Annas dotter aldrig förlåtit Haijby så fick han inte besöka henne på sjukhuset. Han fick inte ens sända blommor till henne. Och eftersom Anna och Kurt hade skiljt sig och aldrig gift om sig, så hade han inte heller någon arvs- eller giftorätt i Annas ägodelar. Han fick ingenting. Han hade skrivit en hel del av sina ägodelar på Anna för att skydda dem. Han ger upp och år 1965 begår han självmord.

Efterforskningen

Jag skulle önska att fler böcker hade eftertexter som den som presenterats i Lena Ebervalls och Per E Samuelsons bok. Dels intervjun med författarna, dels ett kapitel där författarna berättar om reaktioner efter boken, *"En bok lever sitt eget liv"*. Texterna fördjupar bilden av författarnas arbete med boken.

För den som är det minsta intresserad av svensk historia och samtidigt är fascinerad av en skickligt genomförd dramatisering av fakta rekommenderas varmt Lena Ebervalls och Per E Samuelsons bok. Det går inte att lägga den ifrån sig.

Författarna är advokater. Det märks på ett positivt sätt genom att beskrivningen av rättsprocesserna vilar på professionell kunskap.

Jag upprepar ett av mina favoritcitrat av författaren Henrik Wegeland:

"Det folk som glömt sin historia har ingen framtid".

Skådespelaren Helge Skoog har talat in boken som ljudbok på ett suveränt och roande sätt. Jag lyssnade dock inte färdigt eftersom jag läser snabbare än jag lyssnar. Men den som föredrar ljudbok kan jag varmt rekommendera den.